

Genderbewust taalgebruik

Hoe schrijf je heerlijk duidelijke teksten voor m, v en x?

Karen Deschamps

Team Taaladvies (Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, Vlaamse overheid)
karen.deschamps@vlaanderen.be

1 WAAROM IS GENDERBEWUSTE TAAL BELANGRIJK?

Genderbewuste taal zorgt ervoor dat lezers zich gerespecteerd voelen. Daardoor zullen ze sneller geneigd zijn een tekst te lezen en zullen ze positiever staan tegenover de tekst. Met andere woorden: als je genderbewuste taal gebruikt, is de kans groter dat je je communicatiedoelen bereikt.

Cf. ISO plain language standard:

5.3.7 Project a respectful tone

If readers interpret a document's tone as respectful of their needs and situation, they are more likely to read it and do as the authors intend. [...]

Authors should use language that is inclusive and non-discriminatory.

2 WELKE WOORDEN ZIJN GENDERINCLUSIEF EN WELKE NIET?

Het is vaak niet duidelijk of grammaticaal mannelijke benamingen als *landbouwer*, *begeleider* of *raadsman* gebruikt kunnen worden voor andere genders dan mannen.

- Puur taalkundig kun je die benamingen gebruiken voor alle genders. Er is immers een verschil tussen het grammaticale geslacht van een woord en het biologische geslacht of het gender van de persoon naar wie dat woord verwijst.
- Het nadeel van het generieke gebruik van grammaticaal mannelijke benamingen is dat ze kunnen leiden tot *male bias*: mensen interpreteren ze vaak in eerst instantie als mannelijk.
- Of grammaticaal mannelijk woorden bruikbaar zijn voor andere genders, is niet zwart-wit. Sommige grammaticaal mannelijke woorden (bijvoorbeeld *geneesheer*, *bouwheer*, *politieman*) hebben duidelijk een mannelijk karakter; andere grammaticaal mannelijke woorden (bijvoorbeeld *arts*, *klant*, *collega*) zijn niet herkenbaar als 'mannelijk'. Tussen die twee uitersten is een grote grijze zone, met woorden als *landbouwer*, *directeur* en *politieagent*.

Tips

- Vermijd, als je alle genders wilt aanspreken, zo veel mogelijk grammaticaal mannelijke woorden met een duidelijk mannelijk woord, zoals *geneesheer*.
- Test bij je doelgroep. Dat is de enige manier waarop je te weten kunt komen hoe een bepaald woord overkomt bij je doelgroep. Leg bijvoorbeeld een brief voor met de aanhef *Beste landbouwer* aan een aantal vrouwen uit de doelgroep en kijk hoe ze reageren. Vraag eventueel expliciet: voel je je aangesproken?

- Zoek eventueel een genderoverkoepelende benaming. Dat zijn woorden die in hun vorm geen aanwijzing hebben voor een bepaald gender: ze bevatten geen achtervoegsel (bijvoorbeeld *-ster* of *-er*) of woorddeel (bijvoorbeeld *-man* of *-vrouw*) die met een bepaald gender geassocieerd kunnen worden. Er kan ook geen vrouwelijke variant van worden afgeleid. Er zijn heel wat mogelijkheden om genderoverkoepelende benamingen te vormen:

type	voorbeeld
bijvoeglijk naamwoord + <i>-e</i>	boekhoudkundige
tegenwoordig deelwoord + <i>-e</i>	verzorgende
voltooid deelwoord + <i>-e</i>	geattacheerde
(ingeburgerd) Engels leenwoord	buddy
samenstelling met genderoverkoepelend woord	raadspersoon
voorbepaling + genderoverkoepelend woord	administratief bediende
genderoverkoepelend woord + nabepaling	deskundige communicatie

- Vaak ben je genoodzaakt om toch een grammaticaal mannelijk woorden te gebruiken, bijvoorbeeld omdat er geen genderoverkoepelend woord bestaat. Vermijd in dat geval mannelijke voornaamwoorden om naar het mannelijke zelfstandig naamwoord te verwijzen, want die voornaamwoorden versterken het mannelijke karakter van het mannelijke zelfstandig naamwoord.

liever niet	maar wel
De begeleider heeft minstens 8 jaar een Belgisch of Europees rijbewijs dat geldig is voor het besturen van het soort voertuig waarvoor <u>hij</u> de leerling begeleidt.	Als begeleider hebt u minstens 8 jaar een Belgisch of Europees rijbewijs dat geldig is voor het besturen van het soort voertuig waarvoor <u>u</u> de leerling begeleidt.

3 HOE BLIJF JE OOK HEERLIJK DUIDELIJK?

3.1 VOORNAAMWOORDEN VOOR NON-BINAIRE PERSONEN

- Meest gebruikte voornaamwoorden voor non-binaire personen:

onderwerp	- lijdend en meewerkend voorwerp - na voorzetsel	bezit
die	die	diens
hen	hen	hun
diegene/degene (NL)	diegene/degene (NL)	

- Er worden verschillende combinaties gebruikt: *die/hen/hun*, *die/die/diens*, *hen/hen/hun* enzovoort.

- Leiden non-binaire voornaamwoorden tot onduidelijkheid? Die vraag wordt volop onderzocht door wetenschappers. De eerste resultaten zijn wat tegenstrijdig.

Van der Molen (2023)	Decock e.a. (2023)
<ul style="list-style-type: none"> – <i>die</i> wordt vaker dan <i>hen</i> geïnterpreteerd als een verwijzing naar de laatstgenoemde persoon en kan daardoor verwarrend zijn – advies: gebruik <i>hen</i> als onderwerpsvorm 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>die</i> en <i>hen</i> hebben geen negatief effect op de verstaanbaarheid van een tekst – ze hebben een licht negatief effect op tekstwaardering – Vlamingen hebben een lichte voorkeur voor <i>die</i> als onderwerpsvorm

Tips om heerlijk duidelijk te verwijzen naar non-binaire personen

- Zorg dat het duidelijk is waar het non-binaire voornaamwoord naar verwijst. Als je bijvoorbeeld verwijst met *die* of *diens*, zorg dan dat je verwijst naar een persoon die net is genoemd en niet naar een andere persoon in de voorafgaande zin. Zoek als dat nodig is een andere formulering, zonder voornaamwoorden. Je kunt bijvoorbeeld de naam herhalen of een beroeps- of rolbenaming gebruiken.
- Maak non-binaire voornaamwoorden expliciet. Uit het onderzoek van Decock e.a. bleek dat het lezers helpt als je expliciet zegt dat een persoon non-binair is en dat die non-binaire voornaamwoorden gebruikt. Lezers vinden die voornaamwoorden dan minder vreemd.
- Gebruik non-binaire voornaamwoorden op een consequente manier. Zeg in het begin van de tekst dat je *die/die/diens* of *hen/hen/hun* of een andere combinatie gebruikt, en hou je aan die keuze.

3.2 VOORNAAMWOORDEN VOOR PERSONEN IN HET ALGEMEEN

Bij de Vlaamse overheid gebruiken we (voorlopig) *hen*, *hun* en *diens* (nog) niet om in het enkelvoud te verwijzen naar personen in het algemeen, omdat die voornaamwoorden (nog) niet algemeen ingeburgerd zijn in de generieke betekenis.

Tips om te verwijzen naar personen in het algemeen

strategie	voorbeeld
gebruik de 2de persoon	Als begeleider hebt <u>u</u> minstens 8 jaar een Belgisch of Europees rijbewijs dat geldig is voor het besturen van het soort voertuig waarvoor <u>u</u> de leerling begeleidt.
gebruik de meervoudsvorm	De personeelsleden oefenen <u>hun</u> ambt op een loyale en correcte wijze uit.
gebruik een lidwoord in plaats van een bezittelijk voornaamwoord	De minister neemt <u>een</u> beslissing binnen twintig dagen nadat de commissie advies heeft gegeven.
herhaal het zelfstandig naamwoord	De voorzitter of de gemachtigde <u>van de voorzitter</u> kan daarover beslissen.
gebruik <i>die</i> in plaats van <i>hij</i>	De minister kan, als <u>die</u> dat nodig acht, het advies inwinnen van de Nationale Arbeidsraad.

4 CONCLUSIE

Genderbewust taalgebruik is een van de factoren, naast onder meer een duidelijke structuur en duidelijke zinnen en woorden, die bijdragen aan heerlijk duidelijke communicatie.

Het is niet altijd gemakkelijk om genderbewust te schrijven. Het is bijvoorbeeld vaak niet duidelijk of een woord bruikbaar is voor alle genders. Vaak is er geen ideale oplossing. Het gaat erom om te proberen om zo inclusief en zo duidelijk mogelijk te formuleren.

Tips

- Wees creatief: er zijn vaak meer mogelijkheden dan je denkt om bijvoorbeeld genderoverkoepelende woorden te vormen of om mannelijke voornaamwoorden te vermijden. Meestal vind je wel een oplossing die goed genoeg is. Maak eventueel gebruik van AI-tools als ChatGPT.
- Betrek als het enigszins kan je doelgroep, zowel om te testen of een formulering genderinclusief is als om te testen of je tekst begrijpelijk is.

5 BRONNEN

Adviezen over genderbewust taalgebruik:

- [Taaladvies.net](https://taaladvies.net)
- [Heerlijk Helder \(Vlaamse overheid\)](#)

Onderzoek naar de begrijpelijkheid van non-binaire voornaamwoorden:

- [S. Decock e.a. \(2023\)](#)
- [Van der Molen \(2023\)](#)